

Alytaus ir Vilniaus apskričių savivaldybių viešųjų bibliotekų integravimas į savivaldos kultūros ir socialinės plėtros strategijas: tyrimo apžvalga 2013 m.

Deklaruojamas ir realus viešosios bibliotekos vaidmens vertinimas

Tyrimo duomenys rodo, kad savivaldos institucijose deklaruojamas palankus viešosios bibliotekos vaidmens vertinimas. Strateginių planų SSGG analizėje kultūros įstaigų (bibliotekų) veikla skatinant bendruomenės kultūrinį gyvenimą dažniausiai vertinama kaip stiprybė ir jų indėlis pripažįstamas kaip pakankamai svarbus savivaldybės raidos komponentas. Dauguma anketinės apklausos respondentų mano, kad viešoji biblioteka yra svarbi įstaiga, daranti įtaką savivaldybės vystymui ir bendruomenės gyvenimo kokybei, išvelgia jos veiklos svarbą įvairiose bendruomenės gyvenimo srityse, o ypač skatinant bendruomenės kultūrinius ir mokymosi bei lavinimosi poreikius, mažinant kultūrinę, informacinę ir socialinę atskirtį. Šie vertinimai atitinka pagrindines oficialiuosiuose dokumentuose išdėstytas nacionalinės kultūros politikos nuostatas ir bibliotekų galimybes prisidėti prie savivaldybės veiklos programų įgyvendinimo efektyviai panaudojant savo potencialą, tačiau realus konkrečios bibliotekos vaidmuo įgyvendinant savivaldybės plėtros arba veiklos strategijas vertinamas žymiai mažiau. Tyrimo respondentų manymu, viešųjų bibliotekų galimybės neišnaudojamos daugelyje sričių, o ypač skatinant verslo ir ekonomikos plėtrą, saugant vietos kultūros vertybes bei organizuojant jų sklaidą. Menkai vertinama ir bibliotekų įtaka savivaldybės vystymui – vidutiniškai tik 3,16 balo 5-ių balų skalėje, bibliotekų indėlis į bendras savivaldybės veiklas – 6,13 balo 10-ies balų skalėje, bibliotekų veikla 2011–2012 m. įvertinta vidutiniškai 7,06 balo.

Savivaldybių viešosios bibliotekos nevertinamos kaip reikšmingos institucijos, padedančios įgyvendinti savivaldybių plėtros ir veiklos strategijas

Apibendrinus strateginiuose planuose numatytas priemones bibliotekoms galima teigti, kad įgyvendindamos savo veiklos programas regiono savivaldybės dažnai neįvertina ir nepakankamai efektyviai panaudoja realias ir potencialias bibliotekų galimybes. Prognozuojant kultūros sektoriaus raidos perspektyvas regione, daugelio savivaldybių viešųjų bibliotekų vaidmuo bendruomenių kultūriniame gyvenime lieka neapibrėžtas ir nekonkretus, joms dažnai nerandama derama vieta savivaldybės vystymo strategijose. Viešosios bibliotekos, vykdančios kultūrinę ir edukacinę funkcijas, neturi stiprių pozicijų kitų šioje srityje veikiančių institucijų veiklos kontekste. Dažniausiai išvelgiamas bibliotekų vaidmuo visuomenės kultūrinio gyvenimo skatinimo srityje, tačiau daugeliu atvejų strateginiuose planuose apsiribojama bendro pobūdžio teiginiais, nesusijusiais su specifiniais bibliotekų ištekliais ir funkcijomis, nesigilinama į bibliotekų veiklos turinį ir galimybes, neišskiriamos prioritetinės veiklos sritys. Planuose numatomos priemonės, susijusios su bibliotekų informacine veikla, paprastai apibūdina kiekvienoje bibliotekoje nuolat vykstančius darbo procesus, o ne konkrečius siekius ir rezultatus užtikrinant kultūros prieinamumą, kaip regiono socialinės ir ekonominės pažangos pagrindą. Daugumoje savivaldybių neįvertintos bibliotekų galimybės kultūrinio tapatumo išsaugojimo ir palaikymo srityje, užtikrinant rašytinio paveldo, etninės kultūros, vietos tradicijų puoselėjimą ir sklaidą; šios veiklos numatomos tik keturių Alytaus apskrities savivaldybių planavimo dokumentuose. Menkai vertinamos bibliotekų galimybės visuomenės socialinių kompetencijų ugdymo ir socialinės integracijos srityse; bibliotekos

nevertinamos kaip reikšmingos institucijos, teikiančios paramą formaliajam mokymui ir ugdymui, nežvelgiamas jų vaidmuo ir potencialas skatinant mokymąsi visą gyvenimą, teikiant paramą verslui ir ekonomikai.

Strateginio planavimo dokumentuose dominuoja priemonės, susijusios su bibliotekų administravimu

Strateginiuose planuose numatomos priemonės rodo didelį savivaldos institucijų dėmesį bibliotekų veiklos sąlygų užtikrinimui ir gerinimui. Socialinės ir ekonominės būklės analizėje dažnai pabrėžiama, kad vykdoma arba jau atlikta bibliotekų pastatų rekonstrukcija, bibliotekos renovuojamos, modernizuojamos ir kompiuterizuojamos, užtikrinama interneto prieiga; žymiai rečiau konstatuojama, kad kultūros įstaigų finansavimas yra nepakankamas. SSGG analizėje šios problemos išryškina daug labiau: dažniausiai nurodoma silpnybė yra prastos kultūros įstaigų (bibliotekų) veiklos sąlygos (nepatenkinama pastatų ir įrangos būklė, nepakankama materialinė bazė, bibliotekų materialinis ir moralinis atsilikimas, investicijų stoka kultūros sektoriaus infrastruktūros plėtrai). Prognozuojant regiono kultūros sektoriaus vystymo perspektyvas, dažniausiai numatomos ne kultūros įstaigų (bibliotekų) veiklos plėtros galimybes integruojant jas į savivaldybės veiklos programas, o galimybes užtikrinti šių įstaigų veiklą ir gerinti jų veiklos sąlygas, kurios paprastai siejamos su Europos Sąjungos struktūrinių ir kitų fondų parama, palankia Vyriausybės politika, gerėjančia ekonomine situacija. Numatant veiklos priemones taip pat dominuoja dėmesys šiai sričiai, o ne bibliotekų veiklos turiniui, nustatant prioritetines jų veiklos ir paslaugų plėtros kryptis, todėl daugelyje planų bibliotekų indėlis į savivaldybės kultūrinę, socialinę, ekonominę raidą yra mažai matomas. Aiškiai pastebima disproporcija tarp priemonių, susijusių su bibliotekų administravimu, ir priemonių, apibūdinančių jų veiklas, formuoja išpūdį, jog bibliotekų teikiama nauda bendruomenei yra per maža, kad pateisintų dideles investicijas jų išlaikymui.

Viešųjų bibliotekų ištekliai nesiejami su bibliotekų galimybėmis

Tyrimo rezultatai rodo, kad bibliotekų ištekliai (pastatai, patalpos, infrastruktūra, bibliotekų tinklas, leidinių fondas, finansavimas, darbuotojų profesionalumas ir kt.) dažnai nesiejami su jų galimybėmis teikti paslaugas, atitinkančias aptarnaujamos bendruomenės poreikius. Tyrimo respondentai bibliotekų išteklius įvertino vidutiniškai tik 2,87 balo 5-ių balų skalėje. Ypač prastai vertinamas finansavimas dokumentų fondo komplektavimui: fondo atnaujinimui skiriamos lėšos iš savivaldybės biudžeto – 1,93 balo, iš valstybės biudžeto – 1,85 balo. Nepaisant to, daugiau kaip trečdalis respondentų mano, kad bibliotekų finansavimas atitinka jų sukuriamą vertę bendruomenei arba jos finansuojamos netgi geriau nei turėtų būti ir siūlo nekeisti arba net mažinti bibliotekų finansavimą 2014 m., dažniausiai nurodydami leidinių fondo atnaujinimui skiriamas lėšas. Strateginių planų SSGG analizėje tik viena savivaldybė atkreipia dėmesį į nepakankamą bibliotekų aprūpinimą naujais leidiniais, įvertindama tai kaip silpnybę. Bibliotekų informacinių išteklių stoka ir su tuo susijusios problemos ne tik nevertinamos kaip silpnybės ar grėsmės visų savivaldos reikalų kontekste, bet ir nesiejamos su bibliotekų galimybėmis vykdyti pagrindines funkcijas, užtikrinant bendruomenei prieigą prie informacijos.

Savivaldos institucijų atstovai nepakankamai informuoti apie savo savivaldybės viešąją biblioteką

Apibendrinti tyrimo duomenys leidžia teigti, kad savivaldos institucijų atstovai nėra pakankamai informuoti apie savo savivaldybės viešąją biblioteką, jos veiklą, problemas ir galimybes. Daugelis tyrime dalyvavusių savivaldybių tarybų narių ir administracijų darbuotojų neturėjo savo nuomonės įvairiais bibliotekoms svarbiais klausimais: dauguma respondentų negalėjo atsakyti, kuriose savivaldybės veiklos programose neišnaudojamos viešosios bibliotekos galybės, koku būdu viešosios bibliotekos vadovai arba specialistai yra įtraukiami į savivaldybės strateginio planavimo procesus, ketvirtadalis iš viso nežinojo, ar bibliotekų atstovai dalyvauja sudarant savivaldybės veiklos planus, kokiais kriterijais vadovaujamasi skiriant savivaldybės biudžeto lėšas viešajai bibliotekai, beveik pusė respondentų negalėjo atsakyti, kurių bibliotekos išteklių trūkumas yra neatidėliotinai spėjama problema, trečdalis respondentų negalėjo įvertinti viešųjų bibliotekų kofinansavimo iš valstybės ir savivaldybės biudžetų lėšų modelio tinkamumo. Dauguma respondentų vertindami ir prognozuodami bibliotekos veiklą labiausiai pasikliauja savo asmenine patirtimi lankantis bibliotekoje, todėl tikėtina, kad jų turima informacija gali būti neišsami, paviršutiniška ir subjektyvi. Tyrimo respondentai pripažįsta, kad vertinant bibliotekos veiklą jiems būtų naudinga papildoma informacija, o ypač – veiklos vertinimo kriterijai. Savivaldos atstovų informuotumas arba jo stoka gali nulemti ne tik bibliotekų veiklos vertinimus, bet ir jų priimamus administracinius sprendimus nustatant prioritetines bibliotekų vystymo kryptis, integruojant jas į savivaldybės plėtros ir veiklos programas, sprendžiant bibliotekų finansavimo klausimus.
